

Makale Bilgisi: Özkaya F. (2024). Postmodern Kimlik. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı:2, ss.811-827.	Article Info: Özkaya F. (2024). Postmodern Identity. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:2, pp.811-827.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.1443100	DOI: 10.69878/deuefad.1443100
Gönderildiği Tarih: 26.02.2024	Date Submitted: 26.02.2024
Kabul Edildiği Tarih: 13.09.2024	Date Accepted: 13.09.2024

POSTMODERN KİMLİK

Füsun Özkaya*

ÖZ

Herhangi bir bağlamdan bağımsız olarak düşünemediğimiz özne, tanımlanan söylemin parçasıdır. *Biz* ve *Ben*'in tanımlanmasına yeniden yol açan postmodern durum, her şeyden önce aktörleri bir araya getirmenin bizim için ne kadar zor olacağını gösterme meselesidir. Karşıdakinin tanımı, bir başkasına karşıtlık söylemini ortaya koyarken buradaki *bizim* tanımımız kendini *olumlama* söylemiyle ilişkilidir. *Biz*, yalnızca kurgusal bir tanınma alanı olarak var olur. Yani insanların bir araya gelerek ortak noktalarını paylaştıkları hayali bir yer. Eğer bu tanınma ve ait olma duyguları iyi bir şekilde sabitleştirilirse akıl resmî olarak mevcut hâle gelir. O andan itibaren ortaklarımız, aynı veya çok benzer hassasiyetle birleşerek yaşama karşı harekete geçebilir. Ancak postmodernistler bu senaryoyu altüst etme riskini taşır. Herhangi bir seferberlik sürecinin gerektirdiği kolektif bağlılık, postmodern biz tarafından yeterince beslenmez. Yalnızca akıl sahibi bir varlık olan öncüsünün aksine, postmodern birey bir *arzu* varlığıdır. Kişiliğinin duygusal gelişimi, kendi içine kapanmayla kolayca birleşir ve bu da onu kolektif talepler formüle etmekten alıkoyar. Öte yandan bu kimlik çoğulculuğu *biz* ve *ben*'in harekete geçirme kapasitesini daha da azaltır. Bu nedenle postmodern tavır, bireyin kimliğini artık sözde evrensel bir normla değil, onu diğerlerinden ayıran şeye göre tanımlamasında ısrar eder. Farklılığa yönelen postmodern kimlik böylece her bireyin arzu ve ihtiyacına uyum sağlamayı ister. Buradan hareketle Postmodern Kimlik'in bu çalışmada yeniden ifade edilmesi simgesel alanda algılanan ve kavranan değişimleri çerçeveleme meselesidir. Fakat her şeyden önce tüm kavram belirsizliklerinin temeller, temsiller ve dil krizi sorununun farkındalığında bu çalışmada öncelikle *kimlik* ve *postmodern* kavramının genel bilgilendirmesi verildikten sonra *postmodern kimlik* birlikteliğinin ne şekilde sunulduğu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: postmodern, kimlik, postmodern kimlik

POSTMODERN IDENTITY

ABSTRACT

The subject, which we cannot think independently of any context, is part of the defined discourse. The postmodern situation that leads to the redefinition of "We" and "I" is

* Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, s.fsunozkaya@gmail.com, ORCID: [0000-0001-8326-7496](https://orcid.org/0000-0001-8326-7496)

above all a matter of showing how difficult it will be for us to bring the actors together. While the definition of the other reveals a discourse of opposition to another, our definition here is related to a discourse of self-affirmation. We exist only as a fictional space of recognition. That is, an imaginary place where people come together and share what they have in common. If these feelings of recognition and belonging are well anchored, the mind becomes formally present. From then on, our partners can mobilize against life, united by the same or very similar sensibility. But postmodernists risk upsetting this scenario. The collective commitment required by any mobilization process is not sufficiently nurtured by the postmodern "us". Unlike his predecessor, who was a being of reason alone, the postmodern individual is a being of desire. The emotional development of his or her personality is easily combined with self-absorption, which prevents him or her from formulating collective demands. On the other hand, this pluralism of identity further reduces the mobilizing capacity of we and I. The postmodern attitude therefore insists that the individual no longer defines his or her identity by a supposedly universal norm, but by what distinguishes him or her from others. Postmodern identity, oriented towards difference, thus seeks to adapt to the desires and needs of each individual. From this point of view, the rearticulation of Postmodern Identity in this study is a matter of framing the changes perceived and grasped in the symbolic field. But first of all, in the awareness of all conceptual ambiguities, the problem of foundations and language crisis, this process will first give general information about the concept of identity and postmodern, and then it will be examined how the postmodern identity unity is presented.

Keywords: postmodern, identity, postmodern identity

1. GİRİŞ

Postmodern olan, çelişkilerle bir şeye özgü düşüncelerle işaretlenmiştir. Özneyi yeniden inşa etme adına yaratılan mitolojiler, kurulmaya çalışılan etik, bölgeler-kültürler, gerçek-hayalî mekânlar, yerler-yokluklar, merkez-çevre, unutma-hafıza, inkâr-inanç gibi kavramlar sosyal ve politik temsil krizinin içerisinde yer alır. Dünya sistemindeki sapmalar, ikilemlerin radikalleşmesi postmodern durumun doğduğu, büyüdüğü ve geliştiği yerdir. Öznenin ölümü, söylemlerin heterojenliği, meta anlatıların sonuyla vurgulanan melezliklerin damgalandığı dönemdir. Bütünlüklü toplumsal ahlak söyleminin gerilemesi, cinselliğin çok yönlülüğü, ailenin yeniden düzenlenmesi, kültürel ve toplumsal olarak farklılaşmaya gidilmesi ve böylesi bir zamanda *logosun* parçalanması kimlik/kimlikler göçebeliğini de beraberinde getirir. Artan bireyselleşmeye ve toplumsal topluluk biçimlerinin gevşemesine yönelik eğilimler kişinin kendini yeniden ve yeniden kurmaya çalışması, diğer kimliklerle birçok yaşam biçimini de denemesine olanak tanır. Fakat tüm bunlar tanınma sorununu ortaya çıkarır. Bununla birlikte sürerlilik ve tutarlılığa meydan okunması, yeni kimlik görünümünün verdiği anlamdan çok boşluk ve yapısökümle tanımlanır.

Modernitenin birleştirici/bütünleştirici düşüncesi, rasyonel/iyimser projesi ve onun büyük anlatılarıyla karşı karşıya kalan postmodern, bazı sonuçlara varma umudu olmadan geçici, olumsal/otomatik dinamizm deneyimini yaşar. Bu çağın neredeyse kavramsal referans noktaları veya

tanımlanmış projesi olmadan fakat umut verici olabilen daimî bir geleceğe takılıp kaldığı belirsizlik içinde ilerler. Dünyaya, insana, gerçekliğe ve tarihe dair yeni görünüm sunarken aklın mutlak gücü olarak insanın düşüncesini sorgular. İlerleme nosyonunun yadsınması, tarih tasavvuru arasındaki bağlantı ve ötekine dair vizyondan hareketle çeşitliliğin bir çatışma değil, çoğalma kaynağı olduğunu kabul eder. Kimlik/ötekilik ilişkisinin karşımıza çıktığı durumda, akılla metafiziğin yerine parçalanmış insan öznesi görünümünü koymak, türlü ideolojilerin ikamet ettiği bir mesele olarak kendisini gösterebilir.

2. Kimlik

Latince *aynı* anlamına gelen *idem* sözcüğünden ortaya çıkan *kimlik* kavramı, benzersizliği belirleyen ve her bireyi diğerinden farklı kılan şey olmanın ötesinde birbirinin aynısı şeyleri, birbirine benzeyen unsurları bir araya getirerek kolektiflik meydana getiren olgudur. İlişkiler ağının bir parçası niteliğindeki kavram benzerlik -nesnel olarak kendinde bir benzerlik, öznel olarak deneyimlenen algılanan hissedilen benzerlik- ve farklılığa gönderimde bulunmasıyla daima belirsizliğini korur, ayırır, iç içe geçerek anlam bulmaya çalışır. Kolektif kimlikler başka bir kolektiften bireysel kimlikleri başka bir bireyselliğin farklılığından/farkındalığından kaynaklanır. Verili bir zamanda atanmış olarak bulunan fakat yalnızca gerçekleşmesi dâhilinde kullanım alanı yaratan kimlik, ilişkinin veya ilişkiler ağının, kişinin kendinde temsilinde gerçekleştirdiği her alanda/sınırdaki bulunan uzantısıdır. Fakat bunun kişideki yansıması/yanılsamasının kimlik bilinci mi yoksa kimlik duygusu mu olduğu belirsizdir.

Başkalarıyla temasa geçmediği takdirde tek başına var olabilecek içsel bir nitelik olmayan kimlik (simgesel figürü karakterdir), verili olarak sunulmasının ardından bireysel düzlemde değişimlere tabiidir. İlişkiselliğe eş değer olan kavram, an'da belirlendiği anlamla biçim veren, büyük ölçüde dille ifade edilebilir olan bir şey ile kendisi arasında aralık bıraktığı eylemdir. Durumcu ve bağlamsalcı yapısıyla bu aksiyon, belirli bir inanç ve düşünce sistemi içermesiyle, buradan hareketle belirli bir hedefe varmaya çalışmasıyla ideolojiktir ve dolayısıyla politiktir. Bu nedenle farkında olarak veya olmayarak sürekli bir sürecin parçası; benin içinde örtülü olarak ötekiyle yaşanan/yaşatılan ilişkiyse sınırlama, güçlendirme ve zayıflatmayla ilerletilendir. Bu durumda kişinin kendini ve toplumsal yerini tanıma, kendini yansıtmaya, bir başkası tarafından algılanma biçimini ifade eden kimlikle benlik ilişkisel olmakla birlikte benliğin, bireyin kendini ve iç dünyasını daha çok vurgulamasıyla çizgiyi çizdiği söylenebilir.

“... ‘kimlik’ bize keşfedilmesi gereken bir şey olarak değil de, tamamıyla icat edilmesi gereken, bir çabanın hedefi, ‘bir amaç’, kişinin en baştan inşa etmesi gereken veya alternatif teklifler arasından seçip sonra uğruna mücadele edip ardından ancak daha da fazla çaba ile koruyacağı bir şey olarak yansıtılıyor. Oysa mücadelenin zaferle sonuçlanması

için, kimliğin statüsündeki ebedi tamamlanmamışlık ve istikrarsızlık gerçeğinin bastırılmaya ve yoğun bir emekle örtbas edilmeye ihtiyacı vardır; ki kimlik buna da meyillidir” (Bauman, 2022, s. 25).

Kimlik kavramı, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmakla birlikte son zamanlarda farklı disiplinler tarafından da sıklıkla ele alınır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950'li yıllarda psikoloji ve sosyolojiyle ilişkilendirilen kimlik, insanlık durumunun sınırlarını açıklayabileceğine inanılan disiplinlerin tesirinden yararlanır. Dönemin yaşadığı olaylar neticesinde kimlik krizinden etkilenen ülke, birey ve toplum arasındaki ilişkileri yeniden ele alarak kelimenin giderek artan kullanımına neden olur (1970'li yıllara gelindiğinde ivme kazanır). Bununla beraber kimlik kavramına ilgi M.Ö. 5-6. yüzyıllara dayanır (Sokrates öncesi Herakleitos, Parmenides ve sonrası vd.). Orta Çağ'da gruba uygunluğu ifade eden kavram, XVII-XVIII. yüzyıllarda kişisel kimlik sorunları (John Locke, kişisel kimliğin zaman içindeki birliği sorunu vb.) söz konusuysen XIX. yüzyılda Hegel¹ kimlik sorununu toplumsal ilişkiler alanına taşır. XX. yüzyıla geldiğimizdeyse yaşanan gelişmeler sayesinde kimliğe atfedilen anlam çoğalır. Psikoloji onu her şeyden önce bireye indirger. Freud (id-ego-süperego) ve onun izinden gelenler kimliklerin çatışma (kendi ve başkalarının kimliği) içinde yaratıldığını ifade eder. Erik Erikson, 1950 yılında yayımlanan *Çocukluk ve Toplum* adlı eserinde kişiliğin inşasında sosyal etkileşimlerin rolünü vurgulayarak Freudyen teorinin ötesine geçmeye çalışır. Kavram aynı zamanda sosyoloji ve antropoloji aracılığıyla farklı bakış açılarından yayılma eğilimi gösterir. Yüzyılın başlarında Fransız antropolojisindeki analizler ilk olarak *kişi* kavramı üzerinde yoğunlaşır. Bu kavram bizi, insana kimlik kazandıran düşünce sistemlerini ve kişinin statüsünü sorgulamaya davet eder. Bu noktada Marcel Mauss'un analizleri önemlidir. O, kimliğin diğer şeylerin yanı sıra bireyin yaşadığı durumlara veya sosyal anlara göre tanınması ve kimliği değişebilen insanın toplumda nasıl oluştuğunu göstermeyi amaçlar (Mauss, 2011).

Görüş birliğine ulaşamadığımız kimlik kavramı yapısal antropolojide de önemli görülür ve büyük ölçüde etnik köken kavramına bağlanır. Fakat etnik, kimliğin sosyal yaşamın temel ve evrensel gerçekliği olarak görmesiyle kimliğin değişmez/doğal bir veri olduğunu düşündürür. Fredrick Barth *Etnik Gruplar ve Sınırları*² adlı eseriyle bu durumu büyük ölçüde sorgular.

¹ Onun için kimlik, benliğin ve ötekinin karşılıklı tanınmasından kaynaklanmakla beraber bireysel ilişkilerin nesnel ve öznel toplumsal pratiklerin oluşturulduğu çatışmalı bir alandır.

² Kimliklerin gruplar arasındaki etkileşimler yoluyla yaratıldığını ve sürdürüldüğünü gösterdiği Sosyal Organizasyon, sosyoloji tarafından geliştirilen bir teori olan sembolik etkileşimcilikten (sosyal teori ve iletişim yaklaşımı olan sembolik etkileşimcilik insanın anlam inşa etme amacıyla semboller ve işaretler kullanarak toplumsal ilişkilerde etkileşime girdiğini vurgular. Toplumsal gerçeklik bireylerin

“Toplumsal gruplar, çok derin düşüncelerle ve çalışmalarla örgütlenen yapılar olmayıp karşılıklı etkileşim içerisinde şekillenen yapılar olmaktadır” (Barth, 2001, s. 33). Goffman'a göreyse bireyin etkileşim yoluyla gelişen benliği, başkaları tarafından tanımlanan kimlik (başkaları için kimlik) ile kendine yönelik kimlik arasındaki karşıtlıktan kaynaklanır (Goffman, 2014). Bununla beraber kavramın şimdiye kadar yapılan çözümlerinden kimliği anlamının iki ana yolu şematik olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bir yandan kimlik; yapısal antropoloji geleneğinde sabit, hatta doğal, verili ve kolektif varlıklara uygulanan bir şey olarak karşımıza çıkarken öbür taraftan etkileşim teorileri kimliği göreceli bir kavram olarak ve daha çok bireyi merkeze alan olgu olarak sunar.

Fakat bu durumda karşımıza çıkan sorulara (kişinin kendi kimliği ile başkasının kimliği arasındaki ilişkilerin indirgenip indirgenemeyeceğine dair) Pierre Bourdieu'nun *habitus teorisi* yardımcı olabilir. Habitus, kişinin toplumsal dünyayı algılama-anlama-tepki verme şeklini ve bir bireyin toplumsal çevresiyle etkileşime girerken geliştirdiği, içselleştirdiği ve öğrendiği bir dizi düşünce, davranış, alışkanlıkların tamamını ifade eder (Bourdieu, 2023). Kişinin sosyal sınıf, kültürel geçmiş, toplumsal deneyimlerinin sonucu olarak oluşturulduğu içsel programlama yahut dışa vurumu temsil eder. Habitus, kolektif ve tekil hakkında gerçekten tekil bir kolektif üzerinden düşünme avantajı yaratır. Belirli bir biyolojik birey için Bourdieu, sınıf habitusu ile bireysel habitus arasında ayırım yapar: bunların ilişkisi, aynı sınıfın farklı üyelerinin tekil habituslarını birleştiren bir homoloji ilişkisi ile tanımlanır ve bu bireysel yaşam sistemi anlamına gelir (Bourdieu, 2016). Bireylerin toplumsal sınıfıyla ve kültürel ortamıyla uyumlu şekilde davranmalarını sağlayan habitus, bu durumda kişinin düşünce tarzları, tercihleri, davranışlarında belirleyici bir etkiye sahiptir.

Bununla birlikte Annales Okulu tarihçilerine göre kimlik kavramı sosyal kategoriler, dışsal-nesnel kriterlere dayalı olarak geliştirilir ve niceliksel bir tarihe temel oluşturması amaçlanan istatistiksel serilere entegre edilmeden önce aslında bir çalışmanın konusu olmaz. Daha sonra kavram Fransız tarih yazımında merkez haline gelir. Bakış açısının bu şekilde tersine çevrilmesi aslında karmaşık bir sürecin sonucu olmakla beraber her şeyden önce yetmişli yıllardaki *temsiller* tarihinin gelişimiyle bağlantılıdır. Bu gelişim, kültürel tarihe ve aynı zamanda toplumsal tarihe yaklaşımda bir

bakış açılarına sembollerin anlamlarına ve etkileşimlerine dayanır. Toplumsal kurallar ve yapılar dikkate alınmaz; insanların günlük etkileşimlerine iletişimlerine odaklanır. Onlar için toplum sürekli olarak yeniden oluşturulur, anlamın kişilerin iletişimi sonucu inşa edildiği savunulur ve karmaşık grupların veya bireylerin iş birliği veya muhalefet hâlindeki faaliyetleri sırasında toplumsal yaşam kategorilerinin nasıl oluştuğunu açıklamayı amaçlayan bir teori olarak karşımıza çıkar.) ilham almıştır. Bu kavramı ilk kullanan o olmasa da en önemli gelişmeleri ortaya koyan kişiye Erving Goffman'dır.

değişikliğe yol açar. Daha sonra toplumsalın kültürel tarihi gelişir ve bu aynı zamanda temsillerin toplumsal tarihi olarak da tanımlanabilir. Böylece, sosyal grupların artık onları bir analiz nesnesi olarak oluşturan tarihçi tarafından yapay olarak inşa edilen değişmez ve önceden tanımlanmış maddeler olarak değil, üye olanların tanımlanmasına dayanan sosyal yapılar olarak görülmesi gerektiği fikri ortaya çıkar. Bu nedenle onların çalışmaları bireylerin ait oldukları varsayılan kategorilerle ilişkilerinin sorgulanmasını gerektirir. Tarihinin bu aidiyet duygusunu dikkate alması, temelde kimlik sorununu gündeme getirir ve kimlik kavramı, sosyal grupların oluşumunu, gelişimini analiz etmek için kullanılır. Toplumsal tarih ile temsillerin tarihini birleştirmemize olanak tanır ve bizi analiz ölçeğinin önemi konusunda dikkatli olmaya davet eder, bireyin bir sosyal grup veya bir bütün olarak toplum içindeki yeri hakkında düşünmek için önemli bir araç oluşturur. Başka bir ifadeyle, sosyal analizin farklı ölçekleri arasında bağlantı kurmaya ve kolektifi tekil olarak düşünmeye hizmet eder.

Bireylerle onları tanımlayan kimlik kategorileri arasındaki ilişki ilk olarak dilde kavranır. Bu da katkıların çoğunda anlamsal analizin kullanımını açıklar. Aktörlerin konuşmalarının, kendilerine atıfta bulunmak için kullandıkları terminolojinin ve aynı zamanda adlarının analizi, kimliklerin incelenmesi için yararlı bir ön koşula zemin hazırlayabilir. Bireyler ve ait oldukları gruplar arasındaki ilişki aynı zamanda kimlik stratejileri adı verilen, kendini öne sürmeye, diğer sosyal aktörlerin önünde ifade etmeye yönelik stratejilere de yol açar. Stratejilerin incelenmesi kısmen kimliklerin kalıcılığını doğrulamaya hizmet eder. Bir bakıma bir kimliğin, dolayısıyla onu taşıyabilecek bir grubun varlığını, kimlik stratejilerinin varlığından çıkarırız ve aynı zamanda analiz edilen kimlik içeriklerinin karmaşıklığı aidiyet topluluklarının çokluğuna da işaret etmektedir.

Kimlik kavramı sosyal psikolojide, bireyde psikolojik ve toplumsal olanın eklemlenmesini gösteren sentetik bir fikir olarak karşımıza çıkar. Birey, diğerleri ve toplum arasındaki karmaşık etkileşimlerin sonucunu ifade eden kavramdır. Kişinin başkalarıyla ve toplumla ilişkisinde temsili bir yapı olarak inşa edilir. Dolayısıyla kimlik, bireyin kendisine ilişkin sahip olduğu toplumsal bilinçtir ancak başkalarıyla olan ilişkisinin kendi varlığına belirli nitelikler kazandırması ölçüsünde. Belirli sayıda toplumsal bileşenin bireysel düzeyde gerçekleşmesi olan kimlik, kendisinin başkaları tarafından ve başkalarının da kendisi tarafından tanımlanmasını ima eder. Bu, kişinin kendisi ve başkaları için kim olduğunu, başkalarının kendisi için kim olduğunu keşfetme meselesidir. Kimlik, daha önce tartışılan sosyal gerçekliğin belirli boyutlarını, temsil veya sosyal etki düzeyini kapsar. Bu fenomenlerin kişiliğe nasıl dâhil edildiğini, bireyin ne düşündüğünün, başkalarını nasıl temsil ettiğinin ve kendi konumunu nasıl değerlendirdiğinin esasını oluşturduğunu gösterir. Dolayısıyla kimlik, yalnızca bireysel özelliklerin bir unsuru değil, birey ile toplumsal alan arasında işleyen etkileşimli süreçlerin ürünüdür.

“Toplumsal kimlik gibi bireysel kimlik de kişinin ötekiler dünyasını onun için böler” (Goffman, 2014, s. 106). Kimliğe ilişkin antropolojik, sosyolojik, tarihsel, coğrafi (mekânsal kimlik) veya politik çalışmalar genellikle kimlik inşasının kolektif yönleriyle ilgilenir. Bu alanlarda geliştirilen kültürel³, etnik⁴ ve ulusal⁵ kimlik aslında süreçleri daha iyi anlamak için geliştirilen adlandırmalardır.

Sonuç itibarıyla Platon, Aristoteles tarafından iki unsurun eşitliği, XVIII. yüzyıldaysa aynı düşünceye sahip iki nesnenin karakteri olarak tanımlanan ve daha sonra kalıcılığı, özdeşliği, cebir terimi olarak kullanılan kimlik kavramı, bireyin tanımlanmasına ve onaylanmasına olanak tanıyor gibi görülse de karmaşıklığını -disiplinler arası ve kategorilere bölünmüş olmasıyla- içerisinde barındırır. Tarihini dahi tam saptayamadığımız, hiçbir zaman tarafsız olmayan olgu, birini diğerinden ayırmasıyla çelişkili jestini -çünkü otoriteyle yakından ilgilidir ve politik okumayı da beraberinde getirir- sunar ve eğilimlerin sentezi niteliğindeki terim tarih boyunca ki evrimine rağmen benzer söz dizimini korur.

³Kültürel kimlik, bir grup bireyin evreni anlama, ona göre hareket etme ve fikirlerini iletme konusunda kısmen ortak bir yolu paylaştığı, eylem modellerinin, evrenin varlığının farkına vardığı süreç olarak tanımlanabilir. Diğer bireylerin ve grupların kendisinininkinden az ya da çok farklı şekillerde düşünmesi, hareket etmesi, iletişim kurması gerçeğidir. Ve bir kültürün taşıyıcıları, kendi kültürlerinden farklı kültürlere sahip insanlarla etkileşime girdiğinde ortaya çıkar. Kültür taşıyıcılarının hem kendi aralarında hem de başkalarıyla ilişkili olarak benzerliklerini ve farklılıklarını nasıl değerlendirdiklerine odaklanır. Bu tanım, kimliğin birbirini tamamlayan iki yönünü vurgulamaktadır: benzerlik ve ötekilik. Benziyoruz, özdeşleşiyoruz fakat aynı zamanda kendimizi, grubumuza ait olmayan veya aşırı derecede kendimiz olmayan herkesten ayırıyoruz. Kültürel kimlik, herhangi bir insanın yaşam tarzını ve dünya görüşünü karakterize eden tüm özelliklerin toplamıdır.

⁴Etnik kimlik, bir grubun aynı coğrafi kökeni, fenotipik özellikleri, dili veya yaşam biçimini veya bunların bir karışımını paylaştığı düşünülen ekonomik, politik ve kültürel konumunun farkındalığı olarak ifade edilebilir. Kavramsal olarak kültürel kimlikten farklıdır fakat aralarında genel olarak bir bağ vardır. Politikacılar ve ideologlar, etnik iddialarını haklı çıkarmak için ya da belirli bir grup insana belirli bir etnik köken atfetmeye gelince sıklıkla amblemlere yani söz konusu etnik grubu simgeleyen gerçek ya da hayali sembollere başvururlar. Bu grubun sınırlarını güçlendirmek için grubun üyelerini, çoğunlukla toplum da dâhil olmak üzere diğer grupların üyelerinden ayırt edebildiği düşünülen belirli sayıda özelliği seçerler. Ancak gerçekte sembolik amblem olarak seçilmiş olmalarına rağmen bu özellikler hem anlamları hem de grubun farklı üyeleri tarafından onlara atfedilen önem derecesi açısından sabit olmaktan uzaktır. Kültürel kimlikte olduğu gibi etnisite de çoğunlukla nesnel bir olgu, yani bir kişinin veya bir topluluğun bir etnik gruba ilişkin aidiyeti, değişmezliği olarak anlaşılır. Birçoğu belirli bir etnik kökenle doğduğunuzda aynı etnik kökenle öleceğinize inanıyor gibi görünüyor. Bu yanılısamadan başka bir şey değildir.

⁵Etnik kimlikle yakından bağlantılı olan ulusal kimlik, kendi uluslarının çıkarlarının aslında devleti kontrol edenlerin ayrıcalıklarının diğer her şeyden önce geldiğine inanan bireylerden oluşan büyük ölçüde hayali bir kolektifliğin birleşmesidir.

Nihayetinde kimlik veya kimlik duygusu sosyal ve kültürel, kolektif yaratımdır. Etkileşimin sonucu niteliğindeki kimlik; benzersiz, sabit varlık hedefler ve özellikle günümüzde güçlü birer politik araç haline gelir. Hâlâ sorun teşkil etmeye devam etmekle birlikte kimlik kavramı etrafında düşünmek öncelikle disiplinler arasıdır. Her disiplin, tanımını kendi algısına, hedefine ve niyetine göre şekillendirir. Bireylik/benlik olgusunun giderek daha büyük bir vurgu kazandığı günümüzde, kimlik tartışmalarının buna paralel bir biçimde giderek daha fazla ve daha karmaşık boyutlar içereceğini, dolayısıyla daha problematik hâle geleceği öngörülebilir.

3. Postmodern Durum

1949 yılında Anglo-Sakson dünyasında ortaya çıkan ve tarihçi Arnold Toynbee tarafından kullanılan postmodern sıfatı, başlangıçta yozlaşmış anlamına gelir ve Batı'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı kriz durumunu evrensel düzeyde tanımlamayı mümkün kılar. 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle ideolojilere düşman olan, ortaya çıkan tüketim çağına gönderimde bulunur. 1971'deyse Ihab Hassan ile birlikte daha olumlu bir anlam kazanır; yeni bir epistemeye dünyaya dair temsilimizde bir değişiklik oluşturur.

Terim Jean-François Lyotard'ın *Postmodern Durum* (1979) adlı çalışmasıyla ilk büyük teorileştirmesini Fransa'da yaşar. Lyotard'a göre postmodernizm her şeyden önce modern dönemin Marksist veya sosyolojik büyük anlatılarının sonunu işaret eder. Ve postmodernizmi, aydınlanmanın başlattığı ilerleme söyleminden kopmaya çalışan neo-muhafazakârlık olarak değerlendiren Alman filozof Jürgen Habermas ile bir tartışmaya girer. Burada *post* ön ekinin sadece modernizm sonrasını değil aynı zamanda ona karşı bir mücadeleyi de ifade ettiği görülür.

Postmodernizm, Hegelci tarihsel ilerleme fikrini, bu modernite inancını reddederek Lyotard'ın büyük anlatıların ölümü dediği şeye yol açar. Buradan hareketle kavram ilk bakışta aydınlanmanın kültürel ve bilimsel mirasının reddi olarak tanımlanır. Bunu yaparken de Batı geleneğinin rasyonel öznesini kendi yalnızlığına terk eder. Bu nedenle bazen bununla bağlantılı olarak postyapısalcılık terimi de kullanılır. Foucault tarafından geliştirilen ve Modern Çağ'da deneysel bilimlerin ortaya çıkışında bu düşünce yapısı, her şeyi bilen bir özne yanılmasını barındıran bir söylemsel düzen inşası görmekten oluşan yöntemli saldırgan bir tarzda radikalleştirir. Postmodern felsefe, sözde yapısöküm hareketi içinde kendi analitikliğini yapısalcılığa karşı çevirir ve bunların kullanımı yoluyla hâlâ modern rasyonel bireyi kurtarma umuduna tanıklık eden bir söylemselliği suçlar. Her ne kadar Amerikan versiyonunda postmodernizmin nesnesi (sanat, kültür) Fransız postyapısalcı düşünürlerin ilgilerinden (dil, bilinçdışı) farklı olsa da bu iki hareket yakınlaşmanın önemli unsurlarını sunmaktadır. Özellikle postyapısalcılık gibi postmodernizm de gerçeklikle ilişkimizin göstergeler (metinsellik) tarafından yapılandırıldığı ilkesinin yanı sıra bu *semiotize*

edilmiş gerçekliğin sürekli bir değişim hatta kaos halinde olduğu belirsizlik ilkesini de kabul eder.

Yeni alanlar açmaya çalışan bir düşüncenin yalnızca bir yönünü temsil eden çeşitli çalışmaların her biri, ortak çıkarlar ve ortak farklılıklar etrafında bir araya gelen bireyin veya bir grup bireyin, baskı olarak nitelendirilen ve egemen bir kültürün ataerkilliği olarak algılanan Batı toplumuna karşı muhalefetindeki tekil sözlerine karşılık gelir. *Feminist, queer* ve yeni yazıların ortaya çıkışının nedeni bu olmakla birlikte bunların tümü, her seferinde eleştirel öz-düşünümünün eşlik ettiği komüniter bir kimliğin ifadeleridir. Bir ütopya olarak maskesi düşürülen modern evrensel rasyonalite ideali, yerini olumsuzluğun evrenselliğine, öznelciliğin güçlerine bırakır ve aslında postmodernizmin diğer çarpıcı özelliklerinden biri de çeşitli tarzların bir arada var olmasıyla vurgulanan estetik göreceliktir.

Postmodern; güvenilmez anlatıcı, paradoks, parçalanma gibi kelimelerle nitelendirilen hem bir kavramı hem de dönemi (Terim, özünü hakikati tespit etmeye ve incelemeye çalışabileceğimiz bir nosyona işaret eder ama aynı zamanda tarihçi için bir dönemi de belirtebilir. O halde bu, nispeten keyfi olan ve dolayısıyla doğrulanması kolay olan basit bir didaktik işlemdir) belirtir. Modern ve sonrası sınırını çekmedeyse bazı olayların etkisi olabilir: II. Dünya Savaşı sonrasında Cenevre Konvansiyonu, Nanking Tecavüzü, Bataan Ölüm Yürüyüşü, Hiroşima'ya atom bombası atılması, Nagazaki, Holokost, Dresden'in ve Tokyo'nun bombalanması, Japon Amerikalıların tutuklanması. Ve postmodernist edebiyat, postmodern dönemde yazılan her şeyi içermese de savaş sonrası edebiyattaki bazı gelişmelerle -Absürd Tiyatro, Beat Kuşağı ve Büyülü Gerçekçilik gibi- önemli benzerliklere sahiptir. Aydınlanma düşüncesinin dogmatikliğine ve modern edebiyat yaklaşımlarına yanıt niteliğindeki olgu postmodernizm gibi bir hareket olarak sınıflandırılmaya direnme eğilimi gösterir. Postmodern edebiyatın kesin özellikleri, kapsamı ve önemi konusunda fikir birliği olmamasına rağmen çoğu zaman sanatsal hareketlerde olduğu gibi postmodern edebiyat genellikle bir öncüyle ilişkili olarak tanımlanır. Özellikle postmodern yazarların modernizmin ilkelerine karşı tepki verdikleri görülür. Bununla birlikte Dadaizmle ilişkilendirilen sanatçılar da rastlantısallık, parodiyi, oyunu kutladılar, sanatçının otoritesini sorguladılar ve kolajın gelişmesinde postmodern edebiyatı etkilediler. Postmodern eserler aynı zamanda metnin otoritesini veya özgünlüğünü baltalamak için daha fazla üstkurmaca kullanma eğilimindedir ve daha önce edebiyat için uygun görülmeyen konu ve türlerin birleşimi olan pastişin kullanımı yoluyla yüksek ve aşağı kültür arasındaki ayrımların sorgulanması söz konusudur.

Modernist ve postmodernist edebiyat, XIX. yüzyıl gerçekçiliğinden kopuşu temsil eder. Karakter gelişiminde bilincin iç durumlarını incelemek için dış gerçeklikten uzaklaşarak genellikle bilinç akışı şeklindeki modernist örneklerden yararlanarak öznelciliği ve anlatıların, karakterlerin inşasında parçalılığı araştırır. Modernist edebiyat, parçalanmayı ve aşırı öznelciliği

varoluşsal bir kriz ya da çözülmesi gereken bir sorun olarak görür, çoğu zaman bunu çözen kişi olarak da sanatçıdan bahsedilir. Ancak postmodernistler sıklıkla bu kaosu aşamaz olduğunu gösterir. Sanatçı güçsüzdür ve yıkıma karşı tek çare kaosu içinde oynamaktır veya oyalanabilmektir. Oyunbazlık birçok modernist eserde mevcuttur ve postmodern çalışmalara çok benzeyebilir fakat postmodernizmle birlikte bu merkezsizleşir, düzen ve anlamın etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi olanaksız hâle gelir.

1968 sonrası yenilikçi, geleneksel, tüm kurgu türlerini kapsayacak döneme bir adlandırma vermek ve tanımlamak için kullanılan kavram, meşrulaştırıcı söylemi ve hem biçimci hem de Marksist rasyonalizmi reddeder, bunları yapısöküm yoluyla zayıflatır. Yapısalcı dilbilimin giderek itibarsızlaşmasıyla tarih, felsefe ve biyolojiye yeni bir ilgi duyulmasıyla postmodernist ne arkaik ne de modern olan fakat tarihsel bir bağlamda var olan duruşu benimser. Yeniden anlatılaştırma yoluyla konular, ironik yeniden yazma ya da taklit etme gibi teknikler kullanılarak yeniden icat edilir. Lyotard'ın “modernlik bir dönem değil, bir düşünce tarzı” (Lyotard, 2014) görüşünden yola çıkarsak postmodernite de yeni bir çağ değildir. Modernitenin iddia ettiği bazı özelliklerin yeniden yazılmasıdır ve her şeyden önce onun tüm meşruiyetini bilim aracılığıyla kurma iddiasıdır. Ancak modernitede bir şeylerin gerilemekte olduğu kabul ediliyor ki bu da tarihsel bir olguyu ima ediyor. Bu düşünceden hareketle yalnızca modernle ilişki içinde kurulan postmodern, toplumun temeli olarak kabul edilen şeyin sorgulanmasıyla başlar ve tam olarak tarihi reddeder, baş döndürücü bir çoğulculuğa kapı açar, sayısız anlatıyı memnuniyetle karşılar. Bununla birlikte kararlı bir şekilde modernliğin ötesine ve dışına konumlandığı ölçüde postmodernizmin tanımı paradoksal bir netliğe sahip olarak da görülebilir.

XIX. yüzyıl tarihsel gerçekçiliği bağlamında baskın kaygı, okuyucuyu okuduğu şeyin gerçek olduğuna inandırması gereken bir göndergesel yanılmanın inşasıdır. İdeolojik ve retorik kodlarla örülü inandırıcılık kriteri, kurumsallaşmış değerler sistemiyle mesajın okunabilirliğini sağlar ve metnin kurgusallığını mümkün olduğu kadar gizler. Postmodern ise referansları arındırır, gerçeklik artık somut ve kavranabilir olarak görünmez. Gerçeklik ile kurgu arasındaki gerilim onların farklılıklarını, heterojenliklerini ama aynı zamanda farklı varoluşlarını da işaret eder. Nihayetinde postmodern edebiyat bu iki kutup arasındaki sınırları çizerek kendi tarzında, kurgusalılık ile göndergesellik arasında gidip gelir. Ve bunu kendi söylemiyle tüm sosyal ve kültürel olguları istikrarsız dilsel malzemeye dönüştürerek yapar. Dolayısıyla postmodern durum geçici, edimsel, fikir ayrılığına dayalı bir durumdan oluşur, çözüm aramaz. “.postmodernizm sonuçta sorunun çözümünden ziyade parçasıdır ancak” (Eagleton, 2011, s. 158).

Postmodern, tamamen reddetmek yerine modernistin kınadıklarını kurtarır ve radikal bir özgünlük ideali peşinde koşan modernistlerin aksine, geçmişin kültürüne olan borcunun farkındalığındaymış gibi görünür. Bununla birlikte Lukács, Adorno, Goldmann, Baudrillard, Jameson gibi bazı

düşünürlerin postmodernizm konusundaki yargıları olumsuzdur. Onlar, kendimizi muhalif özgünlüğün kavramsallaştırılmasına, hatta uygulamaya konulmasına artık izin vermeyen bağlamda özgün gerçekliğin kaybında bulunduğumuzu belirtir. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, ilk olarak postmodernizme ilişkin en kötümser değerlendirmelerin belirli koşulları ve bağlamları yansıttığı görülmektedir. Adorno, kitle kültürünü kimsenin kaçınamayacağı standartlaştırma sistemi olarak tasvir ederken totalitarizmin yükselişine, siyasi bağlama tepki gösterir. Benzer şekilde Baudrillard ve Jameson postmodernizme ilişkin değerlendirmelerini teknolojik ivmelenmenin o kadar dramatik olduğu bir dönemde çerçeveler. Bu, özellikle tüketici bilişiminin günlük yaşam üzerindeki etkisini geliştirmeye başladığı dönemdir.

Son olarak, postyapısalcılık ve postmodernizmin belirli ilkelerinin, toplumsal alanın topyekûn bir sistem olarak hareket etme olasılığıyla çeliştiğini vurgulamak önemlidir. Postyapısalcı düşünürlerin bir göstergeler sisteminin ve dolayısıyla bir iktidar sisteminin zaman içinde tutarlılığını koruyabilmesinin mümkün olmadığına inanırlar. İktidarın kalıcılığına ilişkin bu şüpheci postyapısalcılık siyasetinin temel noktalarından Jameson ve Baudrillard gibi Marksizme bağlı düşünürlerin, iktidar aygıtlarının yapıbozuma uğradığını görme umuduna katılmadıklarını anlayabiliriz. Ve diğerleri gibi postmodern terimi de mimarlık, tiyatro, edebiyat, görsel sanatlar başta olmak üzere nitelenecek temsiller alanının tamamını kapsar ve bu kavramlar gibi her şeyden önce bir dönemin tarihselliğine işaret eden estetik kategorisi durumunda yer alır. “Postmodernizmin sorunu -onun temel özelliklerinin nasıl tanımlanacağı, ilk etapta aslında var olup olmadığı, kavramın kendisinin faydalı olup olmadığı ya da aksine bir mistifikasyon mu olduğu sorunu- aynı zamanda estetik ve politik bir sorundur” (Jameson, 2022, s. 82).

4. Postmodern Kimlik

Postmodern kimlik değişmez veriler olarak değil, kendini tanımlama özgürlüğü olarak karşımıza çıkar. Modernitenin kendini oluşturma sürecinde yarattığı köklü değişimler kişinin yavaş yavaş geleneksel kimliğinin belirli unsurlarını terk etmeye yönelerek daha kişisel nitelikte fakat çoğulcu bir görüntüyle bireyselleştirilir. Bu nedenle kimliği zamanın etkisi altında düşündüğümüzde postmodern akışta onu bulanıklaştırılmış olarak buluruz. Kendini bağlılık dâhilinde sabitlemeyen, bir şeye indirgenmekten uzak duran olgu göreceli çeşitlilik adı altında kendini sunar. Kimliğin belirli/belirgin olma düşüncesinin kültürel olduğundan hareket edersek bunun *kategorileştirme* olduğunu yani istikrarlı *normatif kimlik* yaratımı olduğu söylenebilir. Postmodern kimlik kavramsallaştırılan sınırları, sistemi kaldırma eğilimi gösterir ve yeniden tasavvur etmeye götürür. Her halükârda bölünen kişi dağılımını yönlendiren kavrama maruz kalır. Ve nihayetinde parçalanmış kimliğin gideceği nihai nokta insan kavramıdır.

Postmodern kimlik, esasında katı kimlik normlarını -reddetmeye kadar gidebilir- yok saymaktan çok tüm kısıtlamaları kaldırır ve yeniden tanımlanmayı ister. Bu tutum onun radikal şekilde politik olduğunu gösterir fakat bu politik olmama görüntüsü altında kendini sunar ve postmodern duruma yönelik politik eleştiriler de temelde bundan kaynaklanır. İlgilendiği farklılıklar olmaktan çok fonksiyonel sistemlerin kendi yarattığı sorundur. Bu nedenle mesele farklılıkları inkâr etmekten ziyade bunu sorgulamaktır. Bu noktada kimlik belirtmenin gerçekten anlamlı bağlamının olup olmadığı, göstergelerin ne şekilde hangi amaçla iletileceği sanrısı açığa çıkabilir fakat keyfi bir *a priori* ile bağlantılı olmayan postmodern kimlik, daima değişen ve etkin süreci kendisine tanımlar.

Postmodern algı hızla birbirini izleyen duyuşsal uyarılarla var edebilmektedir kendini. Hızla değişen ve aynı anda birkaç duyuya seslenerek izlenim üreten uyarıcılar algılanmaktadır ancak. Böyle bir algı işlenmediği ve yanıtız kaldığı, bunun yerine sadece yaşantılaştırılabildiği için kaleydoskopik bir algıdan söz etmek anlamlı olabilir (Funk, 2023, s. 74).

Öznenin kimliğinin ve dolayısıyla ikincil, baskın olmayan kimliklerin dilsel mekanizmalar tarafından inşa edildiği varsayımından yola çıkarsak eğer siyasi olarak etkilenmiş işaret sistemleri, baskın olmayan grupların üyeleri tarafından içselleştirilmesi önceden üretilmiş kimlikleri tanımlayan eşitsiz bir dünya görüşü inşa eder ve öznenin özellikle cinsiyetlendirilmiş öznenin bu eşitsiz yapılandırılması, kültürün her düzeyinde fark edilebilir. Bu nedenle bizi cinsiyetli özneler olarak konumlandıran şey biyolojiden çok kültürün söylemidir. Biyolojik farklılıklar mevcut olsa bile bunların toplumsal anlamı tarih boyunca gelişen ve insan toplumları arasında farklılık gösteren kültürel bir olgudur. Postmodern işte bu kimlik tuzağına direnç gösterir. Ve ona göre dışlanan kimliklerin artık normun savunucularına karşı çıkması gerektiği düşünülür. Bu değişim çağrısı postmodern bir biz'in örgütlenmesini gerektirir. Fakat bireysel iradenin genel iradenin önüne geçtiği postmodern bağlamda bunun olabilmesi belirsiz görünen uzlaşmaları gerektirecektir.

Her durumda birey artık bir model ya da bir türün temsili değildir. Bu nedenle artık herhangi bir yansıtma yoktur; rol oynayan, daha karmaşık hâle gelen ve yapısı bozulan karakter vardır. Sürekli olarak yeniden tanımlanma sürecinden geçen kimlik parçalı hâlde şekillendirilebilir; değişken, kişinin farklı kimlikler temsil etme biçimine göre de sürekli dönüşüm yaşayan, başkalarının çoğulluğunda başkası olan ben vardır. Ve bu sistemler çoğaldıkça kişi, kimliğini yeniden tanımlamak ve kişisel tarihe dönüşen bir birlik duygusu ya da benliğini yaratmakla karşı karşıya kalır. Bağlamla birlikte yinelenen kimlik, kişinin kendisi hakkında yaptığı tanımlama kadar bu tanımın başkaları tarafından da tanınmasını ifade eder. Bu nedenle bağlılıklar, ilişkisel kimlik tanımının merkeziliğini oluşturur.

Karşılıklı etkileşimle dinamik bir sistem sunan süreç, zaman içindeki değişikliklerle birbirlerini etkileyen bir dizi değişken katmanı sunar. Bir süreç

olarak kimlik; dil, tarih, toplum ve temsilin yeterli olmasıyla ilgiliyken gelişimi, zaman içindeki diğer kavramlarla kurduğu anlaşmayla ilgilidir. Kimlik bu doğrultuda bir öze değil eşdeğerliğe gönderme yapar. Bununla birlikte çeşitli kimlik modellerindeki değişiklikleri tetiklemek için çatışmanın olması gerekir ve postmodern kimlik de çatışmalar (İnsan, mantıksal ve bilişsel uyumsuzluklarla sürekli temas halindedir. Bu uyumsuzluk ancak bir kaygıyı tehdit ediyorsa, dolayısıyla duyguları uyandırıp anlamlı hale geliyorsa çatışmaya dönüşür) neticesinde şekillenir.

Kavramların çatışmasından doğan postmodern kimlik, özümsemeyi başaramayan hatta bununla ilgilenmek gibi derdi de olmayan konumdadır. Anlaşma eksikliğiyle yüklü olgu; kültür, dil, tarih ve temsil kavramlarının kesin çizgilerle çizilmediği kararsızlıklarla doludur. Bir grubun kimliğini kim yargılıyor, grubun kendisi mi yoksa grup dışında birisi mi? Kimlik, bireylerin kolektif yaşamlarındaki davranışları ve dilleri tarafından nasıl oluşturulur? Onları karakterize eden dil olgularını nasıl tanımlayabiliriz? Bu sorular kimlik sorunuyla birleşerek diğer kavramların boyutuyla da uğraşmayı gerektirir. Kimliğin inşasını yöneten tüm mekanizmalara ilişkin bilgi yetersizliği hiçbir söylemi garanti etmez. Yine de dilin bizi geçmişten sorumlu kıldığı, onunla dayanışma yarattığı, kimliğimizin tarihe gömüldüğü ve bunun sonucunda ne kadar uzak olursa olsun kendi soyumuzla da her zaman bir ilgimizin olduğu açıktır. Ancak dil ve kimlik arasındaki ilişki karmaşıktır çünkü bu sadece dille ilgili değil aynı zamanda onun kullanımıyla dolayısıyla söylemiyle de ilgilidir. Ve dünyanın hem gerçek hem de hayalî bir temsilini aktardığı için dil, kültürle bağlantılı olarak işlev görür ve böylece bir kimliğin vücut bulmuş haline gelir.

XIX. yüzyıldaki tek dil, tek millet gibi söylemler sınırlandırmayı tahsis ederek herkesin birbirine tutunacağı ortak alanı yaratır. İşte bu olgudan tamamen farklı düşünen postmodern, yerleşmiş temsilleri umursamaz. Kesin olmayan bir terim olan postmodern, toplumun ve dünyanın bir durumuna (postmodernite) atıfta bulunurken aynı zamanda kasıtlı bir yönelim (postmodernizm) anlamına gelir. Postmodern dünya; modernizm dediğimiz, bireycilikle deneysel bilimin, bürokrasiyle araçsal aklın, hümanizmin ve ilerlemenin tarihsel dönemini kapatan ya da uzatan dünyasıdır. Belirsiz bir gelecek ihtimalini değil sonsuz baş dönmesi -bu aynı zamanda onun temel derdidir- ihtimalini açar. Postmodern kimliğin önünde bilmediği uçurum vardır ve hiçbir şey kesin değildir. Modernizm dini nasıl yok etmeye çalışıp tutarlılığa sarıldıysa postmodern de onun tutarlılığını tehdit eder. Başka olgularda olduğu gibi burada da başından beri ortadan kaldırılamayan şey diğer bir düzeyde radikalleştirmekten başka bir işe yaramaz.

Kurumsal yaşamın kimliklerini sergilemeyen postmodern tavır, kurallar dizisine önem vermez. Bu nedenle ortak düşüncenin, toplumsal yaşamın ayrılmaz parçası olan kurumsallık bu dönemde zayıflar. Bireylerin öngörülebilir davranışları, mekân ve zaman tutarlılığı, sistemin sınırları belirsizleşir; gerçeklik algısı başka bir tarafa yönelir. Umutlar, inançlar sarsılır yerine başka ikame bulma arayışı başlar. Kendisini hem moderniteden

(sanayiden savaştan, bürokrasiden ve yerine getirilmemiş eşitlikçi vaatlerden) kurtuluş hem de onun bir uzantısı olarak sunan postmodern, kanıtların hiçbir şeyi kanıtlamadığı üzerinde yoğunlaşarak hoşgörüyü ilke edinir. İnanca karşı bile kayıtsız değildir; aksine meraklıdır, bağdaştırıcıdır ama ilgisizdir. Ve bireyi inanç pratiğini meşrulaştırmanın ezici yükünden kurtarır. Fakat bu inançlarından sorumlu olmaktan vazgeçtiği anlamına gelmez. Düşüncesinde inanç önermesine bağlılığı yalnızca bilişsel değildir daha ziyade insanın tüm varlığının (bedensel, sosyal, estetik ve duygusal) bir bağlılığıdır.

Postmodern kimlikte hiçbir cevap nihai olamaz, tartışmayı kapatamaz, çok fazla yorum bulunur ve bu muhtemelen yorumcunun en kesin niyetini oluşturur. Bir dizi ikili karşıtlıktan oluşan durum, anlaşılma konusundaki yetersizliğiyle tanımlanır ve modernizmin öngörülemeyen etkileri bağlamında oluşur. Postmodern insan, siyaset ve ideolojilere inanmaz, kendisine dayatılan gerçekler yerine kendi seçtiği gerçeklere inanır, geçici olarak hayatına anlam vermeye çalışır. Her şey yavaş yavaş düzenlenmemiş, belirlenmemiş bireysel ifadeye doğru yol alır. Postmodern düşüncede şüphenin üstünlüğü ilerleme kavramını sekteye uğratar fakat bu yeniden değerlendirme ve anlama arzusunu açığa çıkarır. Yine de postmodern kimlik ne olursa olsun yeniye keşfetme arzusunda değil, yalnızca bir aradalık düşüncesindedir. Bu da onun diğerleriyle iç içe geçmesini sağlayarak kasıtlı anakronizmler yaratır ve her şeyi paramparça eder. Küresel bir bakış açısına inanılmayıp yaşanan şimdiyle yüzleşebilmek için geçmiş bütünleştirilir ve kişinin yaşamındaki yakınlığa dâhil etmeye çalışılır.

Kitlesel tüketim gibi unsurlara karşı olan postmodern düşünce, yakınlık ve günlük odaklı algılayan kimlikler yaratır. Ve egonun istikrarsızlaşmasıyla kırılan kimlikler ortaya çıkar, nevrozlar ve çöküşler artar fakat buna karşın kişi güçlü bir ego temsiliyle kendini ortaya koyduğuna inanır. Kişinin kendi içine kapanması, çevrenin büyüünün bozulması, özsüzleşme, dengesizlik ve güvensizlik hissi hoşgörülüyümüş gibi görünen dönemin travmatizesidir. Umutsuzlukla yüklü birey bu noktada kendi diktatörlüğüne sığınır ve kendi değerlerini paylaşan bir grup insanla bu durumdan kurtulmaya çalışır. Kendine dâhil ettiği şeylere kendine göre anlam veren kişi, kendi kalıcı olmayan nesnelere yaratır. Şimdide yaşayan postmodern kimlik, şimdide her şeyi tüketir ve geçicilik içerisinde istikrarsızca yaşamını sürdürür.

Postmodern kimlik her şeyden önce anlatıda da sorunlu kimlik fikrinin parçasıdır. Belirsiz, süreksiz, çoklu ve her zaman farklı bir şeydir. Bununla birlikte yabancılaşma ve özgürleşme kategorilerinin ele alınması kişinin ötekilikle olan bir tür ilişkisinden kaynaklanan kendi değer duygusunun kaybını, kişinin kendisiyle olumlu bir ilişki kuran özerkliğin yeniden tesis edilmesini anlamak için gerekli olduğu savunulabilir. Toplumsal eğilimlere içkin olan bireyselliklerin istikrarsızlığını ve acı boyutunu vurgulamayan saflığını, bilinçsizliğini de vurgulayarak bu kategorilere yeniden yer verildiği söylenebilir.

Çelişkilerle dolu postmodern kimlik, özne ve temsil sorunuyla edebiyat yapıtlarında kendini sunar. Aydınlanmayla ortaya çıkan birey kavramının yaygınlaşmasıyla daha da kırılğan ve esnek hale gelen kimlik, sonsuz sayıda olası kimliklere sahip olur. Böylece tüm kimlikler birbirine benzeme eğilimi göstermekle beraber artık kimlik önceden tanımlanmış dış nesnelere değil bizzat kendimizden yeniden oluşturulur. Fakat postmodern özneyi kendi kimliğini oluşturmaktan alıkoyan şey, dünyanın aktarımının kitle iletişim araçları tarafından devamlı yorumlanmasıdır. Farklı etkilerin heterojen şekilde bir araya gelmesinden kaynaklanan parçalı ve çoğul kimlikli özne, anlatıda kısa oyunlarla (üstkurmaca, metinlerarasılık, pastiş, parodi, parçalı anlatım, farklı sesler, teknesiz anlatıcı, montaj, bilinç akışı vd.) kimlik arayışını sürdürür. Kendini hem bir birey olarak hem de olgu olarak iki kez tanımlamaya çalışır. Karakter yalnızca yanılısamadan ibaret olup birbirine geçmiş seslerin eşliğinde -buna yazarın alaycı sesi de dâhildir- farklı bağlantılarla üretilir. Az önce söylenenlerin derin önemi metin ilerledikçe etkisini kaybeder, önemsizleşir.

Son olarak olumlu ifadesiyle Lévi Strauss'un *bricolage* (kendin yap) olarak nitelendirilebilecek postmodern dönem, istikrarsız ama yaratıcı boyutuyla kendisini yineler. Artık öncelikli olan modern toplumdaki gibi bireycilik değil, birden fazla toplulukta ve kimlikte uyum sağlayabilmektir. Kendini gerçekleştirmek için devamlı yaratıcılık sergileyen durumda akıl da artık evrensel değildir (bu da kişinin daha çok duyguyla ilerlemesini gerektirir). Görünümün bulanıklaşmasıyla birlikte ortaya çıkan öznenin imajıysa teatral biçimde ilerler. Birey ve evren birbirinin bütünü değil; tam olarak kişinin zihnindeki soyutlanmasını da ifade etmeyen durum dinamiklerle ötekilikle ilgilidir. Postmodern hiçbir şeyi reddetmez ve çoklu özdeşleşmeler, pragmatist tavır, her türlü homojenliğe karşı olma, olanaklardan yararlanmalarla, varoluşçu şüphelerle ilerler. Böylesi bir dönemin kimliği de seçim ve tutarlılık kaygısı olmadan birinin, diğerinin unsurlarını birleştirerek onarmaya çalışır. Anlam ve etkilerle dolu kimlik seçimleri daima yeniden üretilir, düzenlenir. Parçalanmış, modernitenin kalıntılarıyla dolu kişi, gönüllü bir oyunun/oyalanmanın parçası durumundadır.

5. SONUÇ

Hiçbir şekilde postmodern/izm ve kimlik terimlerinin anlamları hakkında kesin bir karar verme niyetinde olmadığımız çalışmada, yalnızca postmodern kimliğin bakış açısı açığa çıkarılmaya çalışıldı. Anlamsal tartışmaları sıklıkla gördüğümüz süreçte kavram istikrarsızlığının doğurduğu çok seslilik zorluk yaratmış olsa da fikir birliğinden çok etkilerine odaklanmanın bunu kısmen de olsa geri plana ittiği söylenebilir. Bu noktada ötekinin yüküyle dolu postmodern; tutarlılığa meydan okuyan, kutuplaşmayı kaldıran ve zamanın karışımını temsil etmesiyle doğurgan, fakat aynı zamanda içerisinde hoşnutsuzluğu taşıyan verimlilik görünümündedir. Değişen bir dinamikliği oluşturan durum, her türden söylemin çokluğunu, çaprazlığını kabul eder. Böyle bir algılayışın kimliği de hiç şüphesiz modernitenin tekçi ve evrensel

rasyonalitesinden kopuktur. Bu durumda onun hakkında temel epistemeden dahi bahsedememek onu tamamen kurgusal düzeye indirger ve bu da onun apolitizmle suçlanmasına neden olur. Açığa çıkan böylesi bir gerilim de indirgenemez düşünce tarzları yaratır.

Başiboş dolaşan, gelip geçen fikirlerin çeşitliliğine, hızına karşı şaşırıp kalan postmodern kimlik, ben ve ötekilerim der. Anlatacağı yahut göstereceği şey birçok teori hikâyesinden yalnızca biridir. Bununla birlikte nesnel bir taksonominin imkânsızlığından hareketle kimliği belirleyen postmodern yaşamda, her zaman eksikliğin olduğunu kabul ederek bilinmeyen ve değişen sonsuz yaratım olasılığı varsayılır. Bu öyle bir olasılıktır ki postmodernin kendi varlığını yadsımak da dâhil bütün kapıları açık bırakır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarın herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Barth, Fredrik (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (A. Kaya, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2022). *Kimlik*. (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. (F. Öztürk, A. Sümer, M. Gültekin, B. Uçar, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2023). *Ders Üzerine Ders*. (T. Karakaya, Çev.). Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Eagleton, Terry (2011). *Postmodernizmin Yanılsamaları*. (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erikson, H. Erik (1982). *Enfance et Société*. Paris: Delachaux et Niestlé.

-
- Funk, Rainer (2023). *Ben ve Biz*. (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Goffman, Erving (2014). *Damga, Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Goffman, Erving (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Jameson, Fredric (2022). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği*. (C. Gönenç, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Lyotard, Jean-François (2014). *Postmodern Durum*. (İ. Birkan, Çev.). Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Mauss, Marcel (2011). *Sosyoloji ve Antropoloji*. (Ö. Doğan, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.